

روشنگری با پرسش

سیدعلی عبداللہی حسینی

سفیر نوآفرینی آموزش و مربی (کوچ)

مدرسه‌ی ابتدایی مہرگان بابل

دکتر عذرا بیگم ہزبری

مدیر پیش دبستان و مدرسه‌ی ابتدایی

مہرگان بابل

برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی بر اهمیت ارزشیابی در توانمندسازی معلم به منظور پیشرفت و غنی کردن یادگیری دانش آموزان، در تمام حوزه‌های برنامه‌ی درسی، تأکید می‌ورزد. در سال‌های اخیر انواع تحقیق‌ها، نظریه‌ها و عمل‌ها در یاددهی و یادگیری به‌طور ویژه‌ای مشخص کرده است که معلم چگونه می‌تواند از ارزشیابی برای هر چه لذت‌بخش‌تر کردن، برانگیزاننده‌تر کردن و همچنین موفقیت‌آمیزتر کردن یادگیری هر دانش‌آموز استفاده کند (آقازاده، مرآت، ۱۴).

«پرسش‌های پیگیر معلم» یکی از روش‌های ارزشیابی کلاسی است که چرخه‌ی بازخوردی معلم و دانش‌آموز را شکل می‌دهد. این روش در مقایسه با روش‌ها و ابزارهای دیگر جمع‌آوری اطلاعات کمی غیرعادی به نظر می‌رسد؛ زیرا به روش تدریس بیشتر شباهت دارد تا به روش یا ابزار ارزشیابی.

پرسش‌های پیگیر از مهارت‌های اساسی و ضروری معلمان است که از طریق آن معلم می‌تواند ذهن دانش‌آموزان را به‌طور عمیق درگیر موضوع کند. معلم با شنیدن پاسخ‌های دانش‌آموز از میزان درک و فهم او از موضوع آگاهی می‌یابد و از ضعف‌ها و بدفهمی‌هایش و ... مطلع می‌شود. از این نحوه‌ی پرسش

می‌توان در شرایط و موقعیت‌های متفاوتی استفاده کرد؛ مثلاً هنگامی که دانش‌آموزان در حال انجام فعالیت یادگیری پیشنهادی شما هستند، به آن‌ها سر می‌زنید و با دانش‌آموزی که در اجرای فعالیت یادگیری و پاسخ به پرسش شما با مشکل روبه‌رو شده است، به گفت‌وگو می‌پردازید (حسنی، عابد، ۱۵۳). در ادامه به معرفی انواع پرسش‌های پیگیر می‌پردازیم:

الف) پرسش‌های مربوط به واقعیت‌ها و حقیقت‌ها

این پرسش‌ها با کلمه‌های پرسشی مانند چه، چگونه، چرا و کجا مطرح می‌شوند. هدف از طرح این پرسش‌ها به دست آوردن اطلاعات از چگونگی درک و فهم دانش‌آموزان در خصوص واقعیت‌هاست؛ مانند «چرا قورباغه جانوری دوزیست است؟»

ب) پرسش‌های روشنگر

این پرسش‌ها زمانی مطرح می‌شوند که معلم قصد دارد بحث را گسترش دهد و میزان فهم و درک دانش‌آموزان را در ابعاد دیگر موضوع بررسی کند؛ مانند «آیا می‌توانید درباره‌ی تغییر فصل‌ها توضیح بیشتری دهید؟»

ج) پرسش‌های چرایی

این نوع پرسش‌ها زمانی مطرح می‌شوند که معلم قصد دارد از دانش‌آموز بخواهد برای ادعاهای خود دلیل بیاورد یا برای حمایت از دیدگاه خود شواهدی ارائه دهد؛ مانند «چرا شما این گونه فکر می‌کنید؟»

د) پرسش‌های گزینشگر

این نوع پرسش‌ها زمانی مطرح می‌شوند که معلم قصد دارد از دانش‌آموز بخواهد بین چند راه، روش یا نظر یکی یا بهترین را انتخاب کند؛ مانند «به نظر شما کدام روش برای رفع آلودگی هوا مناسب‌تر است؟»

ه) پرسش‌های هدایتگر

این نوع پرسش‌ها زمانی مطرح می‌شوند که معلم قصد دارد از دانش‌آموز بخواهد راه جدیدی را برای بحث پیش روی دانش‌آموز بگشاید یا ایده و نظر خودش را در خصوص مسئله مطرح و بحث را به آن سو هدایت کند؛ مانند «نظر شما درباره‌ی کاربرد این روش چیست؟»

و) پرسش‌های فرضیه‌ای

این نوع پرسش‌ها زمانی مطرح می‌شوند که معلم قصد دارد دانش‌آموز را به فکر وادار کند تا نتایج واقع‌های را پیش‌بینی کند یا حدس بزند؛ مانند اگر گرم‌های خاکی یک باغچه نابود شوند، برای گیاهانی که در آن باغچه روئیده‌اند، چه اتفاقی روی می‌دهد؟

حالا با هم وارد کلاسی می‌شویم که معلم آن می‌خواهد این پرسش‌ها را در کلاس درس پیگیری کند. (پایه‌ی: دوم ابتدایی، کتاب: علوم تجربی، فصل ۱۱: «من رشد می‌کنم»، صفحات: ۷۷ و ۷۶)

معلم: مریم، به نظر تو با خواهر کوچک‌ترت که فقط یک سال سن دارد، تفاوت داری؟

مریم: بله.

معلم: آفرین! می‌توانی بگویی چه تفاوتی داری؟ (پرسش مربوط به واقعیت‌ها)

مریم: (پس از چند ثانیه مکث) من می‌توانم بنویسم، اما او نمی‌تواند (معلم فرصت می‌دهد مریم فکر کند).

معلم: به نظر تو فقط در همین یک مورد با هم تفاوت دارید؟ واقعا چیزهای دیگری نیست که باعث شود با هم تفاوت داشته باشید؟ (پرسش روشنگر)

مریم: (بیشتر به فکر وادار می‌شود) هووووو، چرا! خیلی چیزهای دیگر هم هست؛ مثلاً من می‌توانم هر غذایی بخورم؛ اما غذای خواهرم فقط شیر مادر است. من می‌توانم راه بروم؛ اما او هنوز

نمی‌تواند راه برود. من می‌توانم صحبت کنم؛ اما او هنوز نمی‌تواند صحبت کند. من دندان دارم؛ اما او ندارد. او لباس‌هایش خیلی کوچک است؛ اما لباس‌های من بزرگ‌تر است.

معلم: خب! چه چیزی باعث شده است که این تفاوت‌ها را با هم داشته باشید؟ اصلاً چرا آدم‌ها با هم تفاوت دارند؟ (پرسش چرایی)

مریم: چون من هشت سال دارم؛ اما خواهرم فقط یک‌ساله است.

معلم: بله، درست است؛ ولی چه چیزی باعث شد که تو الان دیگر نتوانی مثل خواهرت لباس‌های یک‌سالگی‌ات را بپوشی، اما او می‌تواند لباس‌ها را بپوشد؟ (پرسش هدایتگر)

مریم: (متفکرانه) خب! چون من رشد کرده‌ام و بزرگ شده‌ام. من هم یک روز مثل خواهرم بودم؛ اما الان رشد کرده‌ام.

معلم: آفرین! دقیقاً درست است. برای اینکه رشد کرده‌ای و بزرگ شده‌ای و همه‌ی این کارهایی که گفتی را می‌توانی انجام بدهی.

معلم: حالا دختر گلم، بگو اگر یک بچه بخواهد خوب رشد کند و یک انسان سالم باشد، چه کاری باید بکند و از چه چیزی باید استفاده کند؟ (پرسش گزینشگر)

مریم: اجازه! از همان بچگی همیشه روزی یک لیوان شیر بخورد. چون مادرم به من گفته است برای اینکه سالم و قوی بمانم، باید غذاهای جورواجور بخورم؛ البته شیر که حتماً باید بخورم.

معلم: آفرین، کاملاً درست است. حالا اگر یک نفر اصلاً شیر و غذاهای سالم نخورد و همیشه غذاهایی بخورد که برایش ضرر دارد، ممکن است چه اتفاقی برایش بیفتد؟ (پرسش فرضیه‌ای)

مریم: (با خوش‌حالی) معلوم است که خوب رشد نمی‌کند و شاید هم هیچ‌وقت سالم نمی‌ماند.

جمع‌بندی

همان‌طور که ملاحظه کردید، در این گفت‌وگو معلم با طرح پرسش‌های پیگیر، دانش‌آموز را به سمت مفهوم صحیح رشد هدایت کرد. البته لازم است یادآوری کنم که این معلم از چندین فن از فنون پرسش‌های پیگیر استفاده کرده داده است.

عکاس: غلامرضا بهرامی

